

Jamtlands Tidning

HEMBYGDSFÖRENINGEN JAMTAMOT, NORRLANDS NATION, UPPSALA

nr 1-84 Årg 13

Härjeådalsbjörnen
har vaknat ....

Redaktören efterlyser !

Enligt ganska säkra uppgifter skall Ljot Dagsson ha byggt Härjeådalens första kyrka i trakterna kring nuvarande Sveg omkring år 1060. Denna missionsgärning torde vara ett av motiven på Överhogdalstapeten. Tapeten anses med säkerhet redan ha funnits en tid när Snorre Sturlasson nedtecknade sina iakttagelser rörande jamtarna. Överhogdalstapeten borde genom sin ålder och motivriktedom förmedla en stor mängd historiska ögonblick. Förmodligen är många av tapetens gåtor ännu olösta, och kommer så att förbli om ingen forskar i ämnet! Det är min förhoppning att några av läsarna kan bidra med ökad kunskap kring den legendariska tapeten.

JAMTLANDS TIDNING

utges av

Hembygdsföreningen/Jamtamot

vid

Norrlands Nation i Uppsala.

Upplaga: 300 exemplar

Redaktör och ansvarig utgivare

Mats Östlund
Studentvägen 22 nb.
752 34 Uppsala

Bäste läsare,

Herjeå dalen, Herjardalen, Herdal eller vad är den historiskt rätta formen ?

Frågan aktualiseras i detta nummer av JT. Jamtlands Tidning bör, iallafall anser redaktören det, stå för De Förenade Republikerna Jamtlands Tidning. För att manifesteras detta finns flera bidrag med anknytning till Härjeå dalen i detta nummer.

Naturligtvis kan inte ett JT-nummer vara helt 'Härjeå dalsbaserat' varför en del annat stoff finns med. Det är min förhoppning att alla läsare finner tidningen läsvärd, men därmed inte slätstruken. Ett av tidningens syften bör vara att kritiskt granska den gängse historieskrivningen. Det finns många belegg för att den mesta historieskrivningen, som mycket annat, är mer eller mindre subjektiv ur någon synvinkel. För att balansera denna tendensiösa historieskrivning om vår hembygd så skall JT aktivt kritisera den gängse historieuppfattningen när så behövs.

God läsning.

Redaktör i exil

SVEN O PERSSONS ÅRETS HEDERSPRISTAGARE betraktelse av Stefan Halvarsson

Årets hederspristagare, Sven Persson - eller Sven O Persson som han också brukar kallas, har av Hembygdsföreningen Jamtamot i Uppsala i hård konkurrens med många andra goda kandidater utvalts med följande motivering:

REDAN PÅ VIKINGATIDEN VAR JAMTEN KÄND SOM HANDELSMAN. SVEN PERSSON ÄR DEN JAMT SOM MED DENNA TUSENÅRIGA TRADITION BAKOM SIG ÄNNU BÄR DEN LEVANDE VIDARE. SVEN PERSSONS KUNNIGHET OCH RENHÄRIGHET I AFFÄRER ÄR VÄL VITSORDAD OCH BEHOVER INTE HÄR REDOGORAS FÖR. DET KAN BARA NÄMNAS DE MÅNGA JAMTAR SOM GENOM HANS INITIATIVFORMÅGA KUNNAT FÅ SIN UTKOMST I JAMTLAND

Motiveringen ger - ehuru den inte är särdeles vidlyftig - en god och koncentrerad bild av Sven Persson. Att på några få rader därutöver beskriva denne för den stora allmänheten i Jamtland så välkände man kan vara en grannliga uppgift. Åtskilligt har redan skrivits och torde även ha berättats om denna märkliga man; jag vill för min del tillägga enbart följande motivering.

Sven Persson föddes den 14 april år 1900. Hans fader, Per-Olof Persson, var arrenator under prästgården i Lit, men köpte år 1906 fastigheten Kyrkgatan 68 i sta'n, d v s samma fastighet där nuvarande koopera eller Domus är beläget. Per-Olof Persson bedrev där åkerirörelse fram till 1915. Till fastigheten hörde ett åttiotal stallrum, till största delen avsedda för uppställning av hästar vid bl a återkommande handelsmarknader. I samband med dessa marknader föll det sig naturligt att affärsbekanta till familjen Persson - till stor del hästhandlare - kom och bodde hos dem under marknadsdagarna. Det var här Sven Persson redan som pojke stiftade bekantskap med hästhandlarbranschen, och säkert torde hans lust för affärsverksamhet ha väckts. I kombination med hans naturliga fallenhet för sådan verksamhet torde detta för hans vidkommande ha utgjort en god grund för hans kommande aktiviteter.

Efter realexamen år 1915 började Sven Persson på allvar ta itu med häst- och kreaturshandel. Genom tillfälligheternas spel kom han därvid att i slutet av år 1921, i samband med fjällmarknaden i Trondheim, att utföra en transport av inköpta hästar över de skandinaviska fjällmassiven på det urgamla sättet, d v s ridandes och med hästarna ihopbundna i en

lång enkelrad, svans vid grimma. Orsaken till detta även för dåtiden ovanliga transportsätt var att en järnvägsstrejk utbröt i Norge under tiden marknaden pågick. Sven Persson torde antagligen vara en av de absolut sista nu levande personer i Jamtland som praktiserat denna transportmetod, åtminstone från Norge.

Av de övriga verksamheter Sven Persson ägnat sig åt må här räkna med att peka på bl a bilaffärer (redan från 1920 - talet), köp och försäljning av skog, spånskivetillverkning i Locke, sågverket i Gällö samt bryggeribranschen. Som mycket riktigt påpekats i motiveringen har åtskilliga jamtar fått bärgning tack vare Sven Persson; härigenom har han i väsentlig grad bidragit till att många kunnat kvarstanna i Jamtland i stället för att söka sin utkomst på annat håll. Det är därför med glädje man kan konstatera, att Jamtamot genom att priset tilldelats Sven Persson nu för första gången i hedersprisets historia låtit detta tillfalla en person utanför den krets av personer, som i strikt bemärkelse kan benämnas 'kulturpersonligheter' och istället valt att se till den mera påtagliga samhällsnytta som onekligen föreligger i Sven Perssons fall. Härigenom har Jamtamot förhoppningsvis även gjort en viktig markering inför framtida val av hederspristagare.....

Stefan Halvarsson

För motiveringen: Bo Oscarsson

Källor: Samtal med Sven Persson, 'Hästhandlaren minnen' av Sven O Persson i publikationen Jämten årgång 1982

ÖVERHÖVDINGENS REFLEXIONER

eller
Broder Mattsson
som filmrecensent

Såg för en tid sedan den isländska filmen 'Korpen flyger' tillsammans med några jmtar. Filmens handling är förlagd till den urnordiska tid när kung Harald Hårfager regerade i Norge och Jamtland/Härjedalen fortfarande var självständiga bonderepubliker. Harald enade/lade under sig hela Norge och många fria män tvingades att flytta till Island. Denne kung Harald var för övrigt son till den kung Halvdan Svarte som medelst hot om fysiskt påtagliga åtgärder fick sin märkesman Hårfulf Hornbrytare att fly Norge för att bli den förste inbyggaren i Härjedalen. Filmen ger en realistisk bild av dessa (urjmtars?) liv på Island vid denna tid, tyvärr med en något spaggetti-artad intryck, och rekommenderas alla som är intresserad av våra rötter.

Saknar man något i denna film så är det glimtar av det rika kulturliv som fanns på Island och i hela Norden, särskilt vad beträffar sagor och poesi. Våra urnordiska förfäder låg på en hög bildningsnivå. Vi nordbor har ingen anledning att vara särskilt vördnadsfulla i jämförelse med gamla greker eller deras imitatorer i form av tämligen vulgära romare. Jamtland/Härjedalen är reliktområde i språkligt avseende d v s vårt språk ligger närmare den ädla urnordiskan än den utslätade målardalsdialekt som utgör Sveriges riksspråk och som tyvärr dessa rader författas på. Frågan är om vi inte har behållit mycket av den högre bildningsnivån genom tiderna. Till exempel så var läskunnigheten i Jamtland så gott som allmän långt innan folkskolereformen och ännu längre innan läskunnigheten blev allmän i Sverige.

Föreningen Jamtamot försöker dra sitt strå till stacken vad det gäller respekten för vårt ursprung. Förutom att utgöra en hemvist för jmska studenter i Uppsala så har föreningen många medlemmar som återvänt till hembygden med förstärkta kunskaper om de till synes svenska provinserna. Dessa år nu är aktiva på olika områden där de förhoppningsvis tillför ett mått av jmsk anda.

Den Jamtamots verksamhet har 1985 pågått i 70 år och jubileet skall naturligen vederbörligen avfiras, antagligen i slutet av februari. Men mer om detta längre fram.

Lev väl och må jmtstjärnan lysa över Er
önskar Eder

Lars-Olof Mattsson
ÖH

studerande jmt

Läslusten är mycket stor i Jämtland. Här håller ofta drängen sig en tidning. Man vet, att de pängar, som användas till andlig odling, icke äro bortkastade. Därför är också folkbildningen här så stor. Blir det bättre ordnad med posturer i Jämtland, så skall ett godt handtag vara gifvet åt bildningsökandet.

Det är dock icke ovanligt, att jämtlandsbönder, som ha post blott en gång i veckan, hålla sig med en daglig stockholmstidning.

* * * Saxon 1888

Jämtarna äro ett mycket musikaliskt folk. Orglar och pianon träffar man ofta i bondstugorna. Goodtenpiarne ha icke så sällan mässingsmusik, som låter höra sig väl i stället för det katzenjammer, man på andra håll så ofta bjudes på. Dragspelet har heller icke alldeles ätit upp fiolen, som för öfrigt allt mer börjar tagas till heders igen.

De vackraste folkvisor äger Jämtland, och skatter af folkmusik — lapsk dansmusik icke att förglömma — är ännu oupptecknade.

* * * Saxon 1888

EN STUDIE AV RUNOR

av den runforskande astronomen
Nils Sjölander

Runorna var det skrivsätt som användes av de germanska folken. Den äldre runraden som var samgermansk omfattade 24 tecken och de äldsta runorna som man funnit av denna typ är från omkring år 200 e Kr. Den yngre runraden innehöll 16 tecken och användes i Norden från slutet av 700-talet. Den nordiska runraden är också den vanligaste på runstenarna.

Runorna ansågs under heden tid stamma från guden Oden själv och äga magisk kraft. Runorna försvann inte plötslig när det latinska alfabetet började användas utan användes parallellt, främst av folkets bredare lager, och ända in på 1800-talet kunde många gamla kunniga bönder runor.

Den yngre runradens utseende:

ƒ ƒ ƒ ƒ ƒ * ƒ ƒ ƒ ƒ
f u ʒ a r k h n i a s

↑ ʒ ʒ ʒ
t b m l R

Den ordnades alltså i tre grupper, och kallades ofta efter den första 'futharken'.

ƒ - tonande läspljud, a - nasalt a-ljud,
R - palatiserat r-ljud (ett slags sche-ljud)

För att enklare kunna minnas runorna kan istället följande uppställning göras:

Först de runor som liknar vårt nuvarande alfabete (versalerna företer likheter med respektive bokstav, och även med god vilja ʒ - M)

ƒ ƒ ƒ ƒ ʒ ʒ ʒ ʒ ʒ ʒ
F U R K B I S T A N H L M

Till sist de speciella ljuden:

ʒ ʒ ʒ
ʒ a R

Vilket alltså skulle ge en minnesramsa:

furk/bist/anhlm/ʒaR

Låt oss nu direkt översätta runorna på vår

egen runsten, Frösöstenen, från omkring 1050. Bilden är en teckning som riksantikvarien Johan Peringskiöld gjorde vid ett besök sommaren 1687. Uppställningen görs efter siffrorna och medurs. Paranteserna är rekonstruktioner av de delar av stenen som förstörts av tidens gång.

1-2 austmaʒr kuʒfastaʒsun lit rais(a)
(sta)in ʒina

2-3 auk irua bru ʒis auk han lit kristna
ʒatalant : ʒsbiurn kirʒi bru

Vi har då kommit till ormens stjärt, och så långt är runforskarna överens. Den vidare transkriptionen kan sägas bestå av två huvudalternativ. Det vanligaste är:

Alternativ 1
4-5 triun raist auk tsain runaʒ ʒisaR

Första runan här tolkades först som ett a men numera anser man att namnet ariun d v s Orjan är osannolikt eftersom det kom till Norden först under senmedeltiden. (Tsain anses här vara en felristning för Stain). Ett annat tolkningsalternativ är:

Alternativ 2
4-5 triun raist auk tain runaʒ ʒisaR

Alltså översatt till modert språk:

OSTMAN GUDFASTSSON LÄT RESA DENNA STEN OCH
GÖRA DENNA BRO OCH HAN LÄT KRISTNA JAMTALAND.
- ASBJÖRN GJORDE BRON.

A1: TRYN OCH STEN RISTADE DESSA RUNOR.
A2: TRYN RISTADE. AKTA SEDAN DESSA RUNOR !

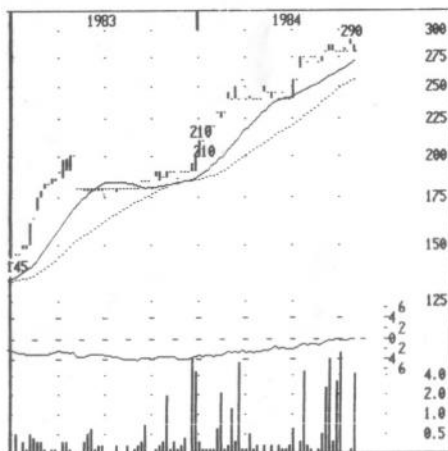
ʒ ʒ ʒ

Hobbyekonomen fluktat in börsen, och tycker .....

Ekonomisk vinst – känslomässig förlust

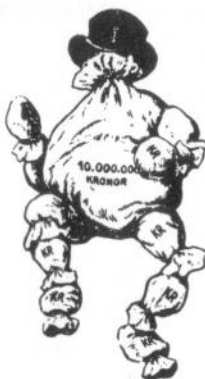

STAGNERAD REGION ?

När de flesta börsaktier minskat i värde så har Jämtlands Folkbank inte berörts av detta utan befäst sin position som den högst värderade banken. Det kan inte bara vara det jamska ursprunget som är orsak till detta. Det är också den lilla bankens möjlighet till ökade marknadsandelar som hugade spekulanter tror på. Den nya ägarsitsen har väl kanske också gett föda till rykten om att Folkbanken skulle få del av IKEAs banktransaktioner. Ett annat positivt tecken är friska satsningar i Åre, Norge och Stockholm (i nu nämnd ordning).

Trots alla dessa positiva tecken får nog Folkbanken svårt att svara upp till dagens högt ställda förväntningar. Men som sagt: 'Ekonomisk vinst - känslomässig förlust', att sälja sina aktier i Jämtlands Folkbank. Vad man kan göra om man nu beslutar sig för att behålla sina aktier är att föreslå en namnändring av namnet till Jämtlands Folkbank. Inte för att följa ett känt Skåniskt exempel, men för att nå en historiskt korrektere form. Att man dessutom underlättar bankens 'multinationella utsagningskampanj' är ju ytterligare en fördel. Sålunda skulle de ekonomiska fördelarna prydas med historiens lagerkrans.

Vad banken definitivt bör ändra på till nästa år är årsredovisningen. Den senaste årsredovisningen var, mer eller mindre, en riktig fadäs. Nej, det bär mig emot att säga det men man har faktiskt en hel del att lära av Östgötabanken. Det är väl ändå en skam att en jämtländsk bank inte kan göra en årsredovisning som är bättre än Sundsvallsbankens! Det är min absoluta förhoppning att bankens 'Projekt Bättre Folkbanken' inkluderar en kraftigt förbättrad årsredovisning.

Totalt sett tror jag dock att marknaden genom sin värdering visat att Folkbanken har stora framtida möjligheter. Detta trots att en 'ekonomisk tidskrift' för ett år sedan dömdo banken och Jämtland med orden 'En stagnerad bank i en stagnerad region'. Jag hoppas att det var en grundlig missbedömning!

Äcke vaknade mitt i natten av att en inbrottstjuv sökte igenom huset. Yrvaket frågar han:

- Och vad håller du på med ?
- Tjuven blir naturligtvis skräddad över att bli tagen på bar gärning, och svarar plikt-skyldigt:
- Jag letar efter pengar.
- Jasså, mumlar Äcke och går mot sängen, du kan väl väcka mej om du hittar några !

VAR LÅG BY LÅNGANÄS ?

debattinlägg av
Bo Oscarsson

Historielösheten breder ut sig i Jämtland. Snart vet ingen något om Jämtlands äldre historia. Skolorna lär inte ut något och bara ett fåtal läser på egen hand. Det är katastrof för Jämtland. 'Det folk som glömt sin historia, har ingen framtid'. (Wergeland) Genom att historielösheten är så allmän, så är det inte heller de etablerade institutionerna, som länsmuseum, någon garanti för att Jämtlands äldre historia betraktas på rätt sätt.

Det bästa exemplet utgör Långanutredningen. Länsstyrelsen kostade här på en stor utredning, vilket var helt riktigt, men Jämtlands äldre historia tappades helt bort i slutpublikationen, trots att det var museet som stod för jobbet. Denna miss kan kanske ursäktas med att museimännen inte var från orten, vilket i så fall är en luguber brist när så mycket står på spel.

Den rubricerade frågan: 'Var låg byn Långanäs?' skulle som exempel ha besvarats i Långanutredningen. Eller i vart fall ha omtalats, så att beslutsfattarna kanske insett, att här är det kulturhistorisk mark de hotar ödelägga. Men som de nu helt lättsinnigt avfärdar med klyschan 'att Långan är så otillgänglig'. Denna klyschan är egentligen riktig, om man med kunskaper om vår äldre historia tolkar den rätt. Långan är otillgänglig men också helt outforskad, historiskt sett. I otillgängligheten ligger också Långans stora värde för allmänheten, vilket var och en förstår som tänker lite längre än utanför bildörren. Långan erbjuder ett närmast jungfrueligt land, oförstört av av både bilar och sportstugeområden, nedströms långbron.

Genom att Långans historia förbisettes i Långanutredningen så förmodar jag att berörda kommunalråd inte har haft en aning om att Jämtlands äldre historia här kunde vara aktuell. Därför är det min förhoppning att dessa synpunkter skall ställa frågan om Långan i ett nytt läge, som möjliggör en dialog mellan bevarare och förstörare.

Byn Långanäs finns omtalad i flera medeltida brev och vi känner till och med namnen på de bönder som brukat byn. I ett brev daterat den 18 maj år 1441 fastställs, efter tvist, gränsen för byn Långanäs att gå vid Sladderforsen, eller som det står i originalhandlingen

OLIKA SYNSÄTT.....

-Du, vi bygger väl ut Långan. Då slipper vi ju kostnader för utgrävningar och vård av kulturminnesmärken!

'Sladraefors'. Tvisten står mellan bonden Gudenjot i Långanäs och litsbönderna.

Utan att ha några bevis eller avgörande fakta så tror man att Långanäs är Litsnäset eller Aspånäset. Observera att man 'tror', för det har aldrig undersökts. Men det verkliga näset i Långan det är Säterkilen, eller Näverkilen som vi Aspåsbor kallar den. Det är näset som bildas där bifloden Nävran rinner ihop med Långan, drygt 2 km uppströms Sladderforsen. Däms Näverkilen över, vem tar då ansvaret för ödeläggandet av bevisen för jämtlandsforskningen? Kan eller törs någon ansvarig träda fram och med sitt namn och heder ta på sig ansvaret inför eftervärlden?

Så länge platsen för byn Långanäs inte är definitivt fastställd, så länge är det ett svek mot Jämtland av våra förtroendevalda, oavsett partifärg, att medvetet förstöra hela Långans dalgång! Och de drar då också på sig risken att av framtiden utdömas som förrädare av vårt kulturarv, i likhet med de dårar som för 100 år sedan rev våra fina medeltidskyrkor.

Ta inte från Jämtland den älv som är bäst dokumenterad i vår äldsta historia. Långan är omtalad redan år 1315, för över 600 år sedan.

Bo Oscarsson

BRODER.

En kulen höstdag någon gång på 800-talet krossades ett dryckeshorn mot en norsk adelsmans hjässa. Detta var upprinnelsen till vad vi idag kallar Härjeådal. Den som krossade hornet var nämligen en man vid namn Härjulf, en man som senare skulle bli den förste inbyggaren i den ödsliga vildmarken mellan jamtarnas land i norr och dalkarlarnas bygger i söder.

Härjulf krossade hornet, och samtidigt adelsmannens skallben, för en hederssaks skull. Efter detta kom han emellertid i onåd hos sin konung. Han som tidigare varit en av konungens, Halvdan Svartes, närmaste män fick nu fly för sitt liv till svearnas rike och nedlåta sig till att ära sveakonungen Erik med en vistelse. Detta mot att Härjulf gavs fristad.

Hos svearna hade han alltså fristad en tid, men Härjulf var av en fri och obändig natur, icke olik dagens härjeådalingar. Hans manna-kraft verkade synnerligen attraherande på kvinnorna. Ur detta senare uppstod naturligtvis, som det ännu i våra dagar kan hända sig, en serie fadäser och malörer. Det hela kulminerade när Härjulf upptäcktes i samma sängalag som konungens syster. Skyndsamt fick Härjulf bege sig, denna gång med en svensk prinsessa, till vad vi idag kallar Härjulf-dal eller Härjeådal. Denna prinsessa blev snart Härjulf's maka, och sålunda grundades det Härjeådalska riket av en norsk herkules och en svensk prinsessa.

Ären gick och härjeådalningarna framlevde sina dagar i lugn och stillhet. Härjulf dog men hans ättlingar förde frihetstraditionerna vidare. Även välstånd rådde, och de produkter man själv inte kunde framställa böt man till sig i Trondheim. Härjeådalens första kyrkan lät man uppföra i Sveg.

Men som en röd tråd genom mänsklighetens historia går sanningen att ingen lycka varar beständigt. Detta gällde förstas även dessa fridsamma dalar. Säkerligen kastades många giriga blickar från omkringliggande riken mot den härjeådalska järnmalmen. Och en dag spred sig en förstämning svart som den mörkaste höstnatt bland de enkla, men välskötta, gårdarna i Härjeådal. Frihetens tidevarv var slut. Den norska kungen hade lagt under sig

landet och inget kunde göras mot hans övermakt i pengar och vapen.

Det var naturligtvis en tragedi för detta fria och stolta folk att underkasta sig en utomstående vilja. Men snart märkte man att den norska regimen var mild. Man kunde fortsätta sina näringar som förr, då främst myr-malmsutvinning och smide. Härvid framställdes för övrigt ett berömt och efterfrågat järn som bör ha gett en icke föraktlig pengaström till Härjeådal. Särskilt som denna näringsgren så sent som på 14-1500-talet var relativt outveklad i angränsande länder.

Men när Förnuftet samregerar med Välståndet knackar snart Girigheten på dörren. Mycket riktigt, efter några hundra års samvaro med Norge dök en ny aktör upp på Härjeådalens historiska scen. En scen som härav höll på att bli lika blodig som en slutscen i något större Shakespearedrama. Denna aktör var Svensken, som nu ville lägga vantar på landet. De illdåd som dessa busar tog sig för skall inte närmare ordas än här för att spara läsarnas finstämda sinnen. Konstateras skall bara att årtal som 1563 då hälsingarna föll in, mördade plundrade och brände samt Baltzaefejden 1611 står etsade med eldskrift.

Under dessa och andra krig hade norrmännen ofta saker att göra på annat håll och Härjeådalningarna fick alltså reda sig själva. Men dessa var nu (låt vara ättlingar av en krigarehövding) ett jordens, skogens och hantverkets folk. Med undantag av några halvt vänskapliga handpåläggningar med jamtarna om några gränstrakter, hade man ingen övning i krigets konst. Resultatet kunde bara bli ett. 1645 lade den svenska kronan under sig landet slutgiltigt. Förödmjukelsen och utplundringen kunde ta sin början, och har som alla vet fortsatt in i våra dagar.

Härjeådal är alltså under oket men trots det inte kuvat. Fortfarande hålls berättelser om fria tiden vid liv ute i bygderna. Alltjämnt har man egna helger, egna folkfester och en egen kultur. Allt i väntan på att vi en dag, måhända, får en ny Härjulf som med ett resolut slag med ett dryckeshorn gör slut på orättvisorna så att en ny guldålder kan randas. Och det är varje sann härjeådalings förhoppning att även Jamtland en gång skall få sin frihet så att vi kan leva sida vid sida som två stolta och fria broderfolk.

ASULFVER HAVTORSSON

HAVTORER TORSSON

TORD BJORNSSON

BJORN EILIVSSON

EILIFUR TÄPPEMAN

RAVN TORALLDSSON

TORALLDE LJOTSSON

LJOTR DAGSSON

DAGR TORBJORNSSON

TORBJORN GAMLE

TORBJORN MAKARKALVER

TORER DROGE

HERLAUGR HORNSTIGI

FRODE HÅKONSSON

HAKON VALR

HELGA OCH HERJULF HORNBYTARE

Där Ljotr Dagsson skall ha låtit uppföra den första kyrkan i Herjardal.

Tord i Trosavik:

'HERJEÅDALEN BEBYGGT AV NORRMÄN!'

Ja så kunde löpsedeln för DFR Jamtlands Tidning ha sett ut år 1273. Det var förmodligen det året som man gick upp gränsen för Jamtland, Herjeådal och Ravund. Ravunderna kallas i den bevarade urkunden för 'Hälsingar'. En rest från den tiden då de ännu hörde till Stor-Hälsingland!

Nåväl, åter till Tord i Trosavik. Han och 12 andra män vittnar att 'Noregs menn bygdu fyrstunni Heriardal' och att den första av deras ätt voro ingen mindre än Herjulf Hornbrjotr. Notera att den äldsta skrivformen är 'Herjardal'. Denna Herjulf Hornbrytare var en riktig äventyrare och fick fly från Norge till Sverige. Från den svenske kungen tog han sin hustru Helga, hon var sveakungens 'frenkono', och flydde till en dal som sedan uppkallades efter honom.

Här följer sedan Herjulf's och Helgas ättlingar, generation efter generation. Herjulf och Helga slog sig ned på en plats som kallades 'Sliarosvellir', förmodligen i trakten av nuvarande Sveig.

Detta är ett unikt släktregister i 16, rakt nedstigande, led som ger Herjardal en särställning. Det måste erkännas att vi jamtar med avund tänker på att vi inte har samma för Kjettil Jamte och hans ättlingar, i så många led, för hade vi haft det så kunde vi kanske haft en i det närmaste komplett släkttavla fram till våra dagar. Att Herjardalingarna trots det inte har någon komplett förteckning beror på att de har så ytterst få medeltida dokument bevarade. Varför vet jag inte.

Bo Oscarsson

Ps. Kan vi inte få en kommitté som fastslår den historiskt rätta formen. Heter det Herjardal, Herjeådal, Herdal eller något annat? Os.

Källor: Jamtland och Härjedalens Diplomatorium. Del I:1

Bull sid 136 f

BRÖDERNA LJUSBERG

härjedaliska språkspredare
erkända i vida kretsar

WARNING!
socialstyrelsen avråder
organiserade nykterister
att läsa sången 'Lure'

Evert Taube som haft möjlighet att granska Ewert Ljusbergs översättning av 'Så skimrande var aldrig havet' och givit den sitt gillande har vid något tillfälle yttrat följande om Härjedalsmålet:

'I min egenskap av fil. doktor har jag skrivit om dessa trakter varifrån Ewert Ljusberg kommer. Härjedalsmålet har släktskap med isländskan som ju är ett gammalt och förnämnt språk - precis som de grekiska och romerska språken.'

Och Ewert Ljusbergs version av den kända Taube texten är följande:

Så blank va alder halvfarloken,
himmeln var nog blå nå så olöttle,
håan, tröan ô trea alder så snåp
ô mofila ha alder löfta så gött nön gång
söm nör du geck dar bredma mäg
nör sola datte ne
baka Långåberge
ô dett hår gömde mäg för vala
mada du tynte alle mine sörga,
goknul,
nör jag pussa däg.

några glosor:

Halvfarloken=Halvfarästjärnen
olöttle =omåttlig
håan =höljorna
tröan =ångarna
snåp =vacker
mofila =mosippan
mada =medan
tynte =dräpte

Jag tycker att Ewert Ljusberg har all anledning att vara nöjd med den härjedalska tolkningen av den svenska texten. Bröderna Ljusberg har genom sin diktning tillfört härjedalsmålet livskraft och förnyelse. Men, kanske framförallt, spritt härjedalskan land och rike runt. Språkets egenart kanske framstår tydligare om man till exempel försöker översätta följande text av Arne Ljusberg till svenska:

Jäg trur e va om sömmörn
för sola sken så skart.
Jäg trur de va i skojen
för de löfta så start.
Jäg trur e va om aftan,
jäg såg myjy mygg ô knott
men en sak vet jag säkert,
så gött ha jag alder mått.

För om e va om ventern
så gatt e då vör tö.
Och va e itt i skojen
så va e på nön sjö.
Ô va e itt om aftan
så va e mett på dan
men en sak vet jag säkert,
de va artöt som fan.

Fast kansk' de va om höst'n
för jag såg blå gött ô rött.
Ô kanske på nön myrflo
för da va hålt ô blött.
Ô om e va om natta
va måån göl ô stor
men en sak vet jag säkert,
jag hadde lette skor.

Ja, va e vår ell venter,
va e natta hell dan,
va e sjö hell myrflo
da kan då kvitte fan.
För alder ha jag hört
en fugellåt som va så fin.
Ja, sleka lure få man
alder smökô no för ti'n.

Några glosor:

lure = mäsik
gatt e vör = måste det ha varit
gött = gult
sleka = slik
smökô = smaka

Dessa bröder Ljusberg måste tillhöra Jamtland/Härjedalens främsta kulturpersonligheter. Genom deras insatser sprids det talade och skrivna härjedalsmålet i vida kretsar. JT- redaktören lyfter på luvan och tackar.....

JAMTAMOT I UMEÅ ?

kort redogörelse av
GEORG HANSSON

I mars i år fick Kommittén till stöd för Jamtamots bevarande (se nedan) mottaga en donation av fru Ella Bengtsson i Kläppe, Kyrkås. Donationen består av material från den år 1945 bildade föreningen Jamtamot i Umeå. Det är diverse tidningsurklipp, ett programblad, föreningens sångbok, dess stadgar samt det häfte som gavs ut till föreningens tio-årsjubileum år 1955. Förnämligast är dock den ordförandeklubba som Föreningen Jamtamot i Umeå år 1948 fick i gåva av disponent G. Frisen. Det är en praktfull pjäs, konstfullt framställd av slöjdlärare A. Arvidsson, i mahogny, valnöt och sålgrot. Klubban pryds framtill av en silverplatta med föreningens namn ingraverat och Jamtlandsvapnet i emalj.

Av jubileumsskriften framgår att Föreningen Jamtamot i Umeå bildades den 20 april 1945. Uppgiften var att sammanföra i Umeå och i Västerbotten boende jämtar och härjedalingar för att ... sprida intresse för Jämtlands och Härjedalens natur, historia allmogekultur mm samt att även på annat sätt stärka sambanden med hemprovinserna. Föreningen höll Mot 3-4 gånger varje år med mat, sång, föredrag, film och annan underhållning. Verksamheten verkar att ha pågått några år in på 1960-talet, men upphörde så småningom.

Om någon av JTs läsare har ytterligare upplysningar om Föreningen Jamtamot i Umeå, eller tillgång till dess protokoll, korrespondans eller liknande, vore vi tacksamma att få ta del av detta. Hör av Er till Kommittén till stöd för Jamtamots bevarande:

George Hansson
Litsvägen 5
831 42 ÖSTERSUND

tel. 063/10 60 84

Not: Kommittén bildades hösten 1983 i Östersund, i första hand med tanke på vårt gamla Allting, som hölls på Frösön varje år. Vi har dock även engagerat oss i den sk 'kammarfrågan' vid Norrlands nation i Uppsala.

I samband med föreningen Härja-Jämts 20-årsjubileum framförde Jamtkören följande version av 'Dåne liksom...'

DÅNE LIKSOM ASKAN, BRÖDER,
KLANG OCH JUBEL OCH FANFAR.

PULSEN BRINNER, HJÄRTAT GLÖDER,
NU FÖR DAGENS JUBILAR !

STUNDEN ÄDLA KÄNSLOR FÖDER,
FÖR OSS ALLA OCH ENVAR.

NU VI HÄR I TONER HYLLA
HÄRJA-JÄMT VID JÄMNA ÅR.

SPRUNGNA UR DEN JAMSKA MYLLA
HELL! FÖR EVIGT NI BESTÅR!

SPRUNGNA UR DEN JAMSKA MYLLA, HYLLA
SKÅL FÖR EDRA TJUGO ÅR !

Modersmåle.

Nog ha jä hært bra mykjy vackert
i tal å sång, sæn jä vårt stor,
mæn aller någå, som kan met se
mæ de jä haul som barn ta'n mor.

Ja, jä ha hært, de sjælve kongen
ha hylle tal, så grænn som få;
mæn tale hänes mor va finar;
de kan jä aller komå frå.

Å prästan ha jä hært predike,
så tåran datt ta små å stor.
De va'n då'n intnå dæ mot bönom
som kom frå hjärtan hänes mor.

Ja, modersmåle, som man lærd'e
då man ti stöjrock lærve på,
de e de fegrest språk, som finnes,
de gätt mæ allihop påstå.

Nog skriv jä svänksa, når så fäll se
å les'a — stånom på latin;
å tell å mæ jä svännsk nå leta,
då jä ski væra riktut fin.

Mæn jamska e'ndån modersmåle
för den, som e 'n åkta jamt.
Säj, ski mæ lætt'a få förglömes! —
Nu spör jä riktut æll/ursamt.

Hu låt så gott, hu toon så kraftut,
Hu væl se bå' i tal å skrift.
Å vål'a synjen, teg'a tåran; —
ja, de e uttan överdrift.

Nog ha jä hært bra mykjy vackert
i tal å sång, sæn jä vårt stor;
mæn aller någå, som kan met se
mæ de jä haul som barn ta'n mor.

Åcke är död, men — han lever i sina verk!

Författarens förord. (Gott humör 1888)

Måhända inom tjugo år har mer än hälften av de ord och talesätt, som äro egendomliga för den jämtländska dialekten, blivit bortglömda eller kommit ur bruk. Det "språk", på vilket far och mor uttryckt sina föreställningar, tankar och känslor liksom allt annat, som kan påminna om fädernas liv, tänkesätt och seder, är för gott att glömmas och förgätas. Denna tanke har frammanat detta lilla anspråkslösa verk, som under namn av "Gott humör" nu sänder ut sitt första häfte.

Personerna ävensom tilldragelserna i dessa "historier" äro tagna ur verkligheten, churu de sedan belysts av folkhumorn. Dessa omständigheter torde skänka samlingen något psykologiskt värde, då den återspeglar ett av grunddragen i jämtens karaktär: gott lynne eller gott humör, såsom den benämnts.

Erik Olsson (Åcke).

Det heter Jamtland. Riket som Kjettil Jamte grundade i slutet av 700-talet.

- Men det heter väl ändå Jämtland med 'ä' ?

- Idag ja, men historiskt sett så är Jamtland rätt, och det sammanfaller med det här ännu bevarade 'dialektala' uttalet. Till det kan bara läggas att två av Nordens absoluta kulturspråk; isländska och nynorsk skriver just Jamtland !

- Behövs flera argument ?

Bo Oscarsson

Myskoxarna blir cirka 2.5m långa och 1m över manken. Pälsen är långhårig, tät och lurvig, räckande nästan ned till marken. De har starka pannben och hjärnskål. Hornen är stora och nedåtböjda. Under istiden var arter utbredda över Nordamerika, Asien och Europa ända ner till Pyreerna. Den nu enda levande arten finns i Norden, Artiska öarna och Grönland. Under såväl sommar som vinter strövar muskoxen omkring över berg och isar för att kunna söka sin föda i dalgångar och på skyddande ställen. Födan består i huvudsak av gräs, vide och fjällörter. Omkring 1950 frisläpptes en mindre grupp östgrönländska muskoxar i Dovre, Norge. Från de i Dovremassivet inplanterade muskoxarna har en utbrytargrupp invandrat till Härjedalen år 1971.

Men muskoxen har långt tidigare funnits i Jamtland. Ett av Nordens färskaste fynd av fossil muskoxe gjordes vid Ås 1977, där ett kranium från ett djur som dog för ungerfär 10 000 år sedan påträffades. I våra hemtrakter överlevde knappast muskoxen istiden.

Gruppförsvaret är muskoxens mest kända karaktärsdrag, där tätt sammanpressade djur, med kraftfullt behornade huvuden, bildar en för rovdjur nästan ointaglig borg. Den Härjedalska stammen består av ca 30 djur. Den Härjedalska marken har sålunda varit bördig eftersom antalet djur 1971 endast var en knapp dusk, nämligen 5.

Jonas Stadling
f. 1847 i Lockåsen, Myssjö

JONAS STADLING:

'Sedan hedenhös har Jämtlands befolkning varit ömtåligt rädd om sin frihet och självständighet.'

Jonas Stadling var född år 1847 i sydvästra Jamtland, närmare bestämt i Lockåsen i Mysjö socken. Han dog 1935 och efterlämnade sin förmögenhet till Jämtlands fromma, genom en donation till läns museet. Donationen i dagens penningvärde torde uppgå till mångmiljonbelopp. Likväl behandlas hans minne illa av nuvarande museiledning som rivit ut Stadlings fina minnesrum och gjort om det till arbetsrum. Stadlings bibliotek med kanske norra Sveriges största samling av förrevolutionär rysk litteratur på originalspråk, han var personlig vän med Leo Tolstoj, den har transporterats till havremagasinet. Man kan ha olika syn på museiarbete och det må vara enbart 'experter' förunnat att begripa det, men det alla människor kan bedöma, är vad som är rätt och orätt. Vad orätt gjorde Jonas Stadling under sin levnad eftersom hans minne inte skall bevaras ?

Jag tycker att hans minne förtjänar att vårdas bättre !

Bo Oscarsson

noterat

Frösön är större än vad de flesta tror vara fallet.

Faran i öster utgöres av Sundsvall.

Det vida bekanta "Storsjöodjuret" är fridlyst. Detta på initiativ av "Samfundet Storsjöodjurets vänner".

sebastian

ARTUT

Gubben Göran ligger på sitt yttersta och man har i sista ögonblicket skickat efter doktorn. När doktorn kommer in och får se Göran, utbrister han:
 — Gubben är ju redan död.
 Då svarar Göran med darrande stämma: — Næ, som väl ä, så lever ja än!
 Men detta tal föll icke Inga-Maria, Görans hustru, i smaken utan hon sade:
 — Töst du, Göran lulle, då vet la doktorn bättre än du!

Apropå kursen i jamska:

- De henn uttrycke ha san långt tebaker försvynne u språkan, å när je nu nämn'e så er'e för te fastslå att de int länger finns.

Lättstavat ?

- Vad heter ni ?
 - Jacob Wyllonlinsinski !
 - Hur stavas det ?
 - Med 'c' !

EN KÄNGA !

Statstjänstemannaförbundet skall få en känga för sina benämningar av regionskanslierna. Regionskansliet för Z och Y län sägs nämligen omfatta Sundsvallsregionen. Borde det inte finnas någon vettigare benämning att tillgå ! Det är väl onödigt mänskligt lidande att tvinga jamtar och härjedalingar att tillhöra Sundsvallsregionen, bara för att regionskansliet ligger i denna stad ?

ÄNNU INGET JAMTSNUS

Eder egen hembygd

samt välgörande och för länet allmännyttiga ändamål gynnar Ni genom att

LÄSA JAMTLANDS TIDNING !

JT LADDAR OM:

Kams-Frans osvikliga kamsrecept.

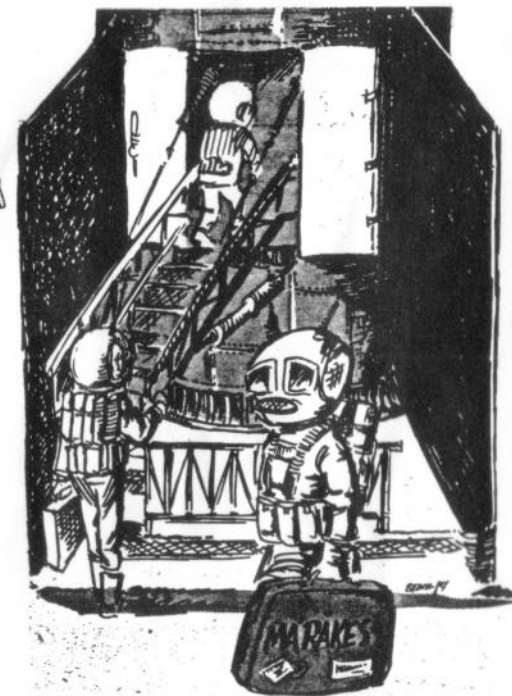
Harrda Ku Harrda Geits senaste skiva skärskådas.

Gunnar Nilssons senaste reseskildring.

Sedvanlig Sundsvalls Kokkonen.

Och mycket annat i nästa JT .....

Men i väntan på det säger JT-redaktören:

HÄRJEDALSSÅNGEN

Text: Per Nilsson-Tannér

Musik: C. Rogberg

The musical score is written in 4/4 time and consists of five staves. The first staff is the vocal line. The second and third staves are the guitar accompaniment, with chords Am, G, and C indicated above the notes. The fourth and fifth staves are the bass line, with chords Am, F, C, F, C, F, C, G, and C indicated below the notes. The piece ends with a double bar line.

Det sveper från saviga skogar en il
med doft av linnéa och kåda.
Den drar över ödemarksmoarnas mil,
över myr, över hed, över fjällarnas ked
till bygder, där människor råda.

En hälsning från viddernas Härjeådal,
den gamla och goda och glömda,
där bäckarna brusa och vinden går sval
genom glesnande skog, där hacka och plog
bröt tegar så blyga och gömda.

Du fagra men fattiga ödemarksland
med strävsamma döttrar och söner!
Ni timrade byar på brinkarnas sand,
ni odlade mark men levde av bark
och gingo till Herren med böner.

Det sveper omkring oss idag som en il
med dofter från mila och svedja,
ett eko från hacka och slägga och kil,
ifrån gärde och teg, ifrån ridstig
och väg,
från dalen och fjällarnas kedja.